

Asia: VN/20279/2023

Korkeimman oikeuden esitys lainsäädäntötoimeen ryhtymisestä, oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen koskevien säännösten täydentäminen

1. Yleistä

Onko teillä yleistä lausuttavaa korkeimman oikeuden esityksestä?

Asianajajaliitto katsoo, että ehdotettuja muutoksia liittyen oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakuun korkeimpaan oikeuteen voi pitää pääosin kannatettavina. Niin ikään Asianajajaliitto pitää korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuomioistuimen aseman vahvistamista kannatettavana tavoitteena.

Asianajajaliitto jakaa mietinnössä esiin nostetun huolen liittyen oikeudenkäyntien kestoon. Nähdäksemme esitetyillä muutoksilla voidaan jossain määrin nopeuttaa oikeusprosessia etenkin tilanteissa, joissa ennakkopäätöksen tarve havaitaan jo oikeusprosessin varhaisessa vaiheessa. Toisaalta ehdotettu muutos ei kuitenkaan ratkaise oikeudenkäyntien kestoon liittyvää varsinaista ongelmaa.

Asianajajaliitto jakaa niin ikään huolen siitä, että oikeudellisten kysymysten saattaminen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi, ja ylipäätään asianosaisten halukkuus muutoksenhakuun, on vähentynyt. Asianajajaliitto katsoo, että ilmiön taustalla saattavat olla paitsi taloudelliset, myös oikeuspoliittiset syyt ja esimerkiksi tavoite alioikeuksien aseman vahvistamisesta. Tältä osin esityksen voi nähdä olevan jossain määrin ristiriidassa alioikeuksien aseman vahvistamista koskevan pitkäaikaisen tavoitteen kanssa.

Lisäksi riita-asioita koskevien oikeudenkäyntien määrä on Asianajajaliiton näkemyksen mukaan ylipäätään vähentynyt vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien kehittymisen takia.

Asianosaisen kannalta erityisesti taloudelliset tekijät vaikuttavat muutoksenhaun mielekkyyteen, sillä muutoksenhaku kasvattaa huomattavasti oikeudenkäyntikulujen määrää. Toisaalta Asianajajaliiton näkemyksen mukaan myös oikeusprosessin kesto vaikuttaa muutoksenhaun mielekkyyteen erityisesti rikosasioissa, joissa tuomion täytäntöönpano on aloitettu välittömästi käräjäoikeuden tuomion jälkeen. Tällaisissa tilanteissa muutoksenhaku ja siihen kuluva aika voivat käytännön tasolla jopa hankaloittaa vapautensa menettäneen asemaa. Näihin ongelmiin esityksessä ei Asianajajaliiton käsityksen mukaan ole haettu ratkaisua.

Oikeusavustajan näkökulmasta myös korkeimman oikeuden palkkiokäytäntö vaikuttaa muutoksenhaun mielekkyyteen. Oikeusavulla hoidettavan asian valitusluvan tekemisestä ja ajamisesta korkeimpaan oikeuteen suoritetaan avustajalle korvaus kolmelta tunnilta. Nykyisen käytännön mukaan korkein oikeus ei huomioi valituksen laajuutta tai laadukkuutta. Laadukkaan valituksen ja erityisesti valituslupahakemuksen tekemiseen kuluva aika on todellisuudessa paljon kolmea tuntia suurempi.

Esiin tuotu palkkiokäytäntö useiden rikosasioiden ja muiden oikeusavulla hoidettavien asioiden kohdalla tarkoittaa käytännössä sitä, että asianajaja tekee työtään ainakin osittain ilman palkkiota. Muutoksenhakua ei Asianajajaliiton näkemyksen mukaan voi jättää pelkästään tällaisen pro bono - tyyppisen hyväntekeväisyyden varaan, vaan avustajan tulee saada tekemästään työstä korvaus, joka vastaa todellista työmäärää.

Asianajajaliitto pyytää jatkovalmistelussa ja vaikutusten arvioinnissa kiinnittämään huomiota siihen, pystytäänkö ehdotetuilla muutoksilla tosiasiallisesti vaikuttamaan korkeimman oikeuden esiin nostamiin ongelma-kohtiin. Asianajajaliitto kiinnittää huomiota erityisesti siihen, että poikkeussääntöjen lisääminen voi entisestään mutkistaa muutoksenhakuprosessia, millä voi puolestaan olla vaikutusta kansalaisten luottamukseen oikeusjärjestelmää kohtaan yleisesti.

2. Hyppyvalituslupa

Lausuntonne esityksestä koskien hyppyvalituslupaa.

Asianajajaliitto kannattaa esitettyä niin sanottua hyppyvalituslupamenettelyä. Asianajajaliitto toteaa, ettei hyppyvalituslupamenettelystä saa kuitenkaan tulla pääasiallinen menettelytapa. Tällainen muutos olisi Asianajajaliiton näkemyksen mukaan tosiasiallisesti omiaan kaventamaan oikeusturvaa.

Asianajajaliitto pyytää lisäksi kiinnittämään huomiota jäljempänä esitettyihin kannanottoihin liittyen vapautensa menettäneiden henkilöiden oikeusturvan toteutumiseen.

3. Ennakkopäätöskysymys

Lausuntonne esityksestä koskien ennakkopäätöskysymystä.

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan ehdotettu sääntely, joka liittyy etenkin ennakkopäätöskysymykseen, jouduttaisi oikeusprosesseja sellaisissa tapauksissa, joissa ennakkopäätöksen tarve havaitaan oikeusprosessin varhaisessa vaiheessa. Tämä korostuu erityisesti perusteluissa mainituissa lain siirtymäsääntelyn tulkintatilanteissa. Ehdotus voi kuitenkin kääntyä itseään vastaan, mikäli ennakkopäätöksen pyytäminen korkeimmasta oikeudesta kestäisi liian kauan. Tällaisessa tapauksessa ehdotus saattaisi entisestään viivästyttää oikeudenkäyntien kestoa.

Kuten esityksessä on tuotu esiin, tuomioistuimen prosessinjohtollisesta ja lainmuutoksen tavoitteiden näkökulmasta on keskeistä, että päätösvalta ennakkokysymyksen tekemisestä on tuomioistuimella. Ehdotetun säännöksen mukaan ennakkoratkaisukysymyksen korkeimpaan oikeuteen saisi tehdä vain erityisestä syystä tilanteessa, jossa joku vastustaa sitä. Asianajajaliitto katsoo, että kyseisen säännöskohdan tulkinta voi osoittautua jokseenkin ongelmalliseksi ja että jo ennakkoratkaisun tarvetta itsessään on pidettävä sellaisena erityisenä syynä, joka ohittaa asianosaisen vastustuksen. Näin ollen sanotun käytännön merkitys jää epäselväksi.

Ennakkopäätöskysymystä koskevien lausumien pyytämisen osalta Asianajajaliitto katsoo, että korkeimman oikeuden tulisi pyytää ratkaistavana olevaan asiaan liittyvät lausumat vasta sen jälkeen, kun päätös asian ratkaistavaksi ottamisesta on tehty. Osapuolten ei voida odottaa lausuvan asiasta kaikenkattavasti ennen kuin päätös käsiteltäväksi ottamisesta on tehty. Osapuolten on myös prosessiekonomisesti kannattamatonta lausua kysymyksestä, jonka käsittelyyn ottaminen on epävarmaa. Näin ollen olisi selkeämpää, että osapuolten odotettaisiin lausuvan ennen päätöstä ainoastaan siitä, tuleeko asia ottaa käsiteltäväksi vai ei sekä erityistapauksessa riidattomien tosiseikkojen paikkansa pitävyydestä.

Asianajajaliitto pitää kannatettavana sitä, että ennakkopäätöskysymyksellä pystyttäisiin puuttumaan esimerkiksi oikeudellisesti epäselviin summaarisiin velkomusasioihin liittyviin kysymyksiin, joihin ei tyypillisesti haeta muutosta esimerkiksi vastaajan passiivisuuden takia. Asianajajaliitto katsoo, että ehdotetulla muutoksella pystyttäisiin puuttumaan esimerkiksi sellaisiin perintään liittyviin toimintatapoihin, jotka ovat jääneet vaille huomiota sen vuoksi, ettei tuomioistuimella yksipuolista tuomiota antaessaan ole ollut mahdollisuutta tutkia vaatimuksia tarkemmin.

4. Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa korkeimman oikeuden esityksestä?

Etenkin ennakkopäätöskysymyksen osalta ehdotuksessa todetaan, ettei ennakkopäätöstä voisi hakea rikosasiassa, jossa on kyse ROL 5 luvun 13 §:ssä tarkoitetusta kiireellisenä käsiteltävästä asiasta. Toisaalta varsinaisessa lakiehdotuksessa ei ole rajoitettu tuomioistuimelle varattua mahdollisuutta asian siirtämiseen. Asianajajaliitto katsoo, että säännös on tältä osin epätarkka ja toteaa, että ehdotuksessa ei ole myöskään huomioitu omaisuuteen kohdistuvien pakkokeinojen mahdollista vaikutusta ennakkopäätöskysymyksestä päättämiseen. Asianajajaliitto katsoo, että asiointi jää myös näiden osalta epätarkaksi.

Kysymys ennakkopäätöksestä voi tulla ehdotuksen mukaan arvioitavaksi käräjäoikeudessa rikosasian pääkäsittelyn alettua tai hovioikeudessa. Ehdotuksessa ei oteta kantaa tilanteeseen, jossa vastaaja on vapautensa menettäneenä. Asianajajaliitto tuo esiin, että lakia säädettäessä tulee huomioida myös tällainen tilanne. Tämä edellyttää joko nimenomaista säännöstä esitettyyn OK 30 a lukuun ja/tai muutoksia pakkokeinolainsäädäntöön.

Asianajajaliitto toteaa, että edellä esiin tuodut oikeusturvanäkökulmat tulee ottaa huomioon myös siinä tapauksessa, että ennakkopäätöskysymyksen saattaminen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi edellyttäisi osapuolten suostumusta.

Enne Heidi
Suomen Asianajajaliitto